ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ
JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR MINISTRLIGI

ÁJINIYAZ ATÍNDAĠÍ NÓKIS
MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTÍ

PEDAGOGIKA KAFEDRASÍ

«QARAQALPAQSTANDA PEDAGOGIKA TARIYXI IZERTLEWI: BÚGINI HÁM PERSPEKTIVASI»

ATAMASINDAĠÍ XALIQ-ARALIQ ILIMIY-ÁMELIY KONFENCIYA MATERIALLARÍ

«QORAQALPOG‘ISTONDA PEDAGOGIKA TARIXI TADQIQOTI: BUGUNI VA ISTIQBOLI» MAVZUSIDA XALQARO MIQYOSIDAGI ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

Nókis - 2024

UDK: 37.0.378 (575.172)
BBK: 74.03(5кк)

«Qoraqalpog‘istonda pedagogika tarixi tadqiqoti: buguni va istiqboli» atamasında xalıq-aralıq ilimiy-ámeliy konferenciya materialları toplamı.
2024-j 503 bet

«Qoraqalpog‘istonda pedagogika tarixi tadqiqoti: buguni va istiqboli» atamasındağı Respublikalıq ilimiy- teoriyalıq hám ámeliy konferenciya materiallarına respublikamızdıń joqarı hám orta arnawlı oqıw orınları pedagog-xizmetkerleri, úlken ilimiy xizmetker-izleniwshiler, magistrantlar, talabalar ilim-tárbiya máselelerine arnalǵan ilimiy bayanatları kirgizilgen.

Konferenciya materiallarınıń mazmunı hám onda kórsetilgen dereklerdiń durıslıǵına avtorlar juwapker.

JUWAPLÍ REDAKTOR: Q.QOShANOV

REDKOLLEGIYA QURAMÍ:

1.P. Eshmuratov-Ilimiy isler hám innovaciyalar boyınsha prorektor redkollegiya baslıǵı orınbasarı
2.Sh. Saparov-pedagogika fakulteti dekanı., docent
3.A. Nauruzbaeva-pedagogika kafedrası baslıǵı., professor
4.M. Pazilova-pedagogika kafedrası professor w.a., p.i.d (DcS)
5.D. Gaipov- pedagogika kafedrası aǵa oqıtıwshısı (PhD)
6.M. Allayarov- pedagogika kafedrası aǵa oqıtıwshısı (PhD)
7.M. Erejepov- pedagogika kafedrası assistent oqıtıwshısı, tex redaktor
8.Sh. Mambetyarov- pedagogika kafedrası assistent oqıtıwshısı, tex redaktor
9.U. Genjeeva- pedagogika kafedrası stajor oqıtıwshısı, tex redaktor

KIRIS SÓZ

Joqarı maǵlıwmatlı qánigeler tayarlawdıń maqsetli parametrlerin qáliplestiriw, joqarı oqıw orınlarında oqıtıw bıǵdarları hám qánigelerin keleshekte regionlar hám ekonomika tarawların kompleks rawajlandırıw, ámelge asırılıp atırǵan tarmaqlıq dástúrlerdiń talapların inabatqa alǵan halda opimallastırıw, tálim processin joqarı bilimlendiriwdiń oqıw reje hám dástúrlerin jańa pedagogikalıq texnologiyalar hám oqıtıw usılların keń eń jaydırıw, magistratura ilimiy-tálim processin sıpat jaǵınan jańalaw hám zamanagóy shólkemlestiriw formaların engiziw tiykarında jáne de qáliplestiriw, jańa áwlad oqıw ádebiyatların jaratıw hám olardı joqarı bilimlendiriw mákemeleriniń aldında turǵan tiykarǵı wazıypalarınıń biri esaplanadı.

Ilim hám tálim-tárbiya tarawınıń materiallıq-texnikalıq bazasın ele de bekkemlew, onıń tek ǵana dáýir talabına say bolıwın emes al, zamannan aldında júriwin támiyinlew, pedagog kadrlardı tayarlawdıń usıllarınan keń paydalanıw, bul tarawǵa zamanagóy texnologiyalardı engiziw hám jámiyetimizge úlken kúsh bolıp kirip kiyatırǵan jańa áýladtı zamanǵa say kámalǵa keltiriw boyınsha húkimetimiz tárepinen barlıq maqsetli is-ilajlar ámelge asırılmaqta. Bul wazıypalardı ámelge asırıwda Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı Pedagogika fakul'teteti jámáátiniń ornı salmaqlı álbette. Búgingi kúnde bul fakul'tet quramındaǵı «Pedagogika» kafedrasında 20 dan aslam pedagog-xızmetkerler studentlerge tálim-tárbiya sırların úyretiw menen bir qatarda ilimiy-izertlew jumısların alıp barmaqta.

Pedagogika fakul'tetinde ilimiy dárejeli pedagog kadrlardı tayarlaw maqsetinde jumıslar alıp barılmaqta. Atap aytqanda, 2023-jıl 1 professor oqıtıwshı pedagogika pánleri boyınsha filosofiya doktorı ilimiy dárejesin alıwǵa miyasar boldı. Pedagog-xızmetkerler tárepinen ilimniń áhmiyetli máselelerine bağıshlanıp monografiya, sabaqlıq, oqıw hám metodikalıq qollanbalar, maqala hám de tezisler baspadan shıqpaqta.

Fakul'tette ilimge qushtar, qábiletli, ziyrek studentler ózleriniń oqıw hám ilimiy-izertlew jumısları nátiyjeleri boyınsha hár qıylı tańlawlarda qatnasıp, instituttıń ilim-izertlew jumıslarınıń rawajlanıwına óz úleslerin qosıp kelmekte.

Sonıń menen bire ziyrek studentlerdiń ilimiy-dóretiwshilik jumısları institut hám respublika kóleminde ótkerilip kiyatırǵan ilimiy-teoriyalıq, ámeliy konferenciya materiallarında, ilimiy jurnallarda járiyalanıp kelinbekte.

Fakul'tet quramındaǵı Pedagogika kafedrasında studentlerdi ilimiy-izertlew hám oqıw-metodikalıq jumıslarına keń baǵdarlaw maqsetinde «Jas pedagog» dógeregi shólkemlestirilip, ziyrek studentler menen ilimiy-dóretiwshilik jumısların alıp barmaqta.

Keleshegimizdiń tiregi bolǵan jaslardı Watanǵa sadıqlıq, milliy qádiriyatlarımızdı qádirlew ruwxında tárbiyalaw, olarǵa sapalı ilim hám bilim sırların dáwir talabına say úyretiw, ómir kónlikpelerine biriktiriw arqalı óz maqsetlerine erisiw imkaniyatın jaratıw biz ustazlar aldındaǵı ayrıqsha minnet sanaladı. Mine sonlıqtan tereń ilim-bilimge iye, erkin pikirleytuǵın, Watan hám xalıq mápi ushın jan kúydiretuǵın, pidáyı jaslardı tárbiyalaw, básekige shıdamlı qánigelerdi tayarlaw elimizdegi hár bir oqıw ornınıń tiykarǵı maqseti bolıwı kerek.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2023-jıl 4-iyuldaǵı PQ-200-sanlı qararı orınlanıwın támiynlew hámde Ózbekstan Respublikası Joqarı bilimlendiriw, ilim hám innovaciyalar ministriniń 2024-jıl 20-mart kúngi 76-san buyrıǵında kórsetilgen ministrlik sheńberindegi joqarı bilimlendiriw mákemeleri hám ilimiy shólkemlerde 2024-jılda qosımsha ótkeriletuǵın ilimiy hám ilimiy-texnikalıq is-ilajlar haqqındaǵı tapsırmalardıń orınlanıwın támiyinlew maqsetinde Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutında 2024-yil 27-28-may kúnleri **«Qaraqalpaqstanda pedagogika tariyxi izertlewi: búgini hám perspektivası»** atamasında xalıq-aralıq ilimiy-ámeliy konferenciya onlayn hám offlayn túrde bolıp ótti.

Konferenciyada onlayn lektorlar Zoom siltemesi arqalı qatnasıwı táminlendi.

Xalıq-aralıq ilimiy-ámeliy konferenciya pedagog-xızmetkerlerdiń tálim-tárbiya barısındaǵı tájiriybelerin ortaqlasıwında, bul tarawda ilimiy-izertlewler alıp barıp atırǵan ilimpazlar arasında ilimiy baylanıslar ornatıwda hám ilimge qızıǵıwshı, ziyrek qábiletli jaslardı anıqlawda, olardıń qabiletlerin rawajlandırıwda hám de tálim-tárbiyanıń búgingi kúndegi áhmiyetli máselelerin sheshiwde ayrıqsha xızmet atqaradı.

Búgingi **«Qaraqalpaqstanda pedagogika tariyxi izertlewi: búgini hám perspektivası»** atamasındaǵı Xalıq-aralıq ilimiy-ámeliy konferenciyaǵa Respublikamızdıń hám qońsı mámleketlerdiń joqarı oqıw orınları pedagog-xızmetkerleri, ilim-izertlew institutları ilimpazları kásip-óner kolledjleri, akademiyalıq licey hám mektep oqıtıwshıları, ámeliyatshı psixologları ózleriniń bayanatları menen qatnaspaqta.

Institut jámáti zamanǵa say, náwqıran, hár tárepleme rawajlanǵan joqarı dárejedegi qánigelerdi tayarlawda, jaslarǵa sapalı bilim beriwde, tálim-tárbiya hám ilim-izertlew jumıslarında joqarı kórsetkishlerge erisiwine isenemiz hám bul jolda bársheńizge tabıslar tileymiz.

qásiyet ***ádep-ikramlılıq*** iskerlik uyǵınlıǵı tiykarında qáliplesedi hám rawajlanadı; haqıyqıy insanparwarlıq insannıń mánawiy-estetikalıq gózzallıǵında payda boladı hám rawajlanadı, mánawiy-estetikalıq sezimlersiz insanparwarlıq óz negizin joǵatadı; ***ádep-ikramlılıq*** páziyletler – insanparwarlıq páziyletiniń tiykarı; insanniń eń joqarı gózzallıǵı - onıń ruwhıy, etikalıq-insanparwarlıq-estetikalıq, mánawiy-emocional gózzallıǵı. Nawayı ***ádep-ikramlılıq*** páziyletlerdiń eń áhmiyetlisi insanparwarlıq dep esaplaydı, onıń wazıypası insannıń mánawiy áhmiyetin (mánawiy-social áhmiyeti názerde tutiladi) rawajlandırıwdir, yaǵnıy shaxstı kamal taptırıwda ***ádep-ikramlılıq*** tárbiya áhmiyetli orın tutadı[2].

Sonı aytıw kerek, ***ádep-ikramlılıq*** tárbiya, bul tek ǵana bilim, bálki etika-estetika qaǵiydalarına kóre gózzal, insanparwar ámeller, al ***ádep-ikramlılıq*** tárbiya social-islep shıǵarıw rawajlanıwında shaxstı kamal taptırıwdıń áhmiyetli faktorı esaplanadı.

PAYDALANǴAN ÁDEBIYATLAR:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрдаги “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637-сон Қонуни. https://lex.uz

2. Traktatlar: Ibn Sino – “A’dep kitabi”, “Ruhiy ku’sh haqqinda izertlewler”; Beruniy –“Majudiy a’dep-ikramlilig’i”, “Ta’rbiya durdanalari”;, Farobiy – “Danishpandlar qalasi”; Bobur –“Boburnama”.

MAMLAKATIMIZNING BOY MA’NAVIY MEROSI MA’NAVIYATIMIZNING NEGIZIDIR.

X.I.Alyaminov. Qoraqalpoq davlat universititi
Arxitektura kafedrasi dotsenti.
Tayanch doktorant I.T.Xalmuratov. Nukus shahri,

Bugungi kunda jamiyatdagi eng qimmatli, qadrlanadigan fenomen inson va uning bunyodkorlikka asoslangan faoliyat hisoblanadi. Shaxslarda yoshligidayoq insonga qadriyat sifatida yondashish ko‘nikmasini shakllantirish jamiyat hayotini ma’naviy jihatdan boyitishda alohida ahamiyatga ega. Chunki qadriyatlar jamiyatda insonlarni o‘zaro hamkorlik qilishga shaqiradi. Uning yordamida shaxs

jamiyat hayotiga uyg'inlashadi. Inson qadriyatlar yordamida jamiyat a'zolari tomonidan ma'qullangan xulq-atvor me'yorlarini o'ziga singdiradi, hayotiy faoliyaoga kirishadi.

Talalalarda insonga oliy qadriyat sifatida yondashish ko'nikmasini rivojlantirish oliy ta'limda o'quv-tarbiya jarayonining muhim vazifalardan biridir. Bu jarayonda o'qituvchi talabalarni qadriyatlarni rivojlantirishga muhim o'rin tutadi. Mazkur jarayonda talabalarda qadriyatli yondashuvlarni rivojlantirish falsafa, sotsiyologiya, psixologiya, pedagogikaga oid bilimlar va qonunshilik asoslari uyg'inligida tahlil etilishi lozim.

Pedagogika entsiklopediyasida "qadriyat" tushunchasi "Qadriyat(arabcha-qiymat, ahamiyat; qimmatbaho buyumlar; xalq boyligi) voqelikdagi muayyan hodisalarning umuminsoniy, ijtimoiy-axloqiy, madaniy, ma'naviy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llaniladigan tushuncha. Inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan barcha narsalar, masalan, erkinlik, tinchlik, adolat, ma'rifat, haqiqat, yaxshilik, moddiy va ma'naviy boyliklar va boshqalar qadriyat hisoblanadi"[1].

Qadriyatlar jamiyat taraqqiyotining mahsuli sifatida inson komoloti uchun katta ahamiyatga ega ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Qadriyatlar olamni bilish va uni amaliy o'zgartirish uchun xizmat qiladi. Chunki har bir qadriyatning negizida, mohiyati va ahamiyatida tabiat, jamiyat va ruxiy olam hodisalarini bilish, ilmiy umumlashtirish, ijtimiy va ma'naviy taraqqiyotga ta'sir etish imkoniyatlari yotadi. Qadriyatlar tasavvurlargina emas, balki ular inson va tarixiy sub'ektlarning olamni idrok etishi, o'zlashtirishi va o'zgartirishi jarayonida ijtimoiy norma sifatida yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklarning ijtimoiy muxit tan olgan majmuasi hisoblanadi.

Prezidentimiz ta'kidlab o'tganidek "Biz barchamiz- fuqoralar ham, jamiyat ham, davlat ham Vatanimiz ravnaqi uchun, mamlakatimizda tinchlik-barqarorlikni mustahkamlash uchun, tariyxiy, ma'naviy va madaniy merosimizni saqlash, boyitish va kelgusi avlodga bezavol etkazish uchun birdek ma'sulmiz" [2.;37] Mamlakatimizda ma'naviy hayot sohasidagi islohatlarning chuqurlashib boroshida jamiyatning ma'naviy yangilanishiga katta e'tibor berilib, ma'naviy yangilanish,

ma’naviy uyg’onish, ma’naviy merosni tiklash, xalqimiz dunyoqarashini milliy yoksalish ruxida isloh qilish va ulardan yoshlar manfaatlarini ta’minlashda foydalanish zarur. Yoshlarni ehtiyoj va manfatlari uyg‘unligi asosida tarbiyalashda ma’naviy meros va milliy qadriyatlarga aksiologik yondashuvning to‘rtta asosiy mezoni mavjud bo‘lib, ular: insonparvarlik, xalqparvarlik, vatanparvarlik, taraqqiyotparvarliklar [2.; 35].

Hozirgi globallashgan, axborotlashgan jamiyatda informatsiya, ijodiyot va jamiyat intellektual salohiyatining o‘rni beqiyos. Jamiyat intellektual salohiyatini boyitish, ta’lim-tarbiyadan boshlanadi. Ta’lim-nazariy himmat ezgulikka o‘rgatsa, tarbiya- ezgu axloqiy sifatlarga o‘rgatadi. Oliy axloqiy fazilatlar inson xatti-hatakatida namayon bo‘luvchi bilimdonlik, donolik, ko‘pchilik maqsadlarni o‘z shaxsiy maqsadlaridan yoqori qo‘yish, haqiqatga, muxabbatga, yoksaklikka intilish, adolatni sevishlar sanaladi. Ma’naviy barkamollik birinchi navbarda insonning tafakkurlash madaniyati aqlu-zakovati nazarda to‘tiladi. Ma’naviy barkamollik o‘z ichiga aqliy salohiyatni qamrab oladi va insonga xos fikr yoritish tarzi aqlu-zakovat, intellekt tushunchasida o‘z ifodasini topadi. Intellektual inson-ma’naviy ehtiyojlar bilan yashovchi, aqliy kamolotga etgan inson. Intellektuallik shaxs qobiliyatlarida namayon bo‘ladi Aqliy zakovat va ruxiy- ma’naviy salohiyat ma’rifatli insonning ikki qanoti hisoblanadi. Ma’rifatli inson, barkamol avlod tarbiyasi buyuk kelajagimizni kafolatlaydi.

Hozirgi davrda kreativ qobiliyatli, aqlan zukko, izlanuvchan va mustaqil mulohaza yurituvchi yoshlar jamiyatni ilmiy texnik taraqqiyonini harakatga keltiruvchi katta kuch, shu nuqtai nazaridan istedodli yoshlarni topish, ularga oqilona ko‘rsatmalar berish va muayyan sohalarga yo‘naltirish maqsadga muvofiqdir. Chunki, ularning har qaysisiga xos individual xususiyat, ichki kuch-quvvat, yashirin imkoniyatlarni ochish, takomillashtirish, taraqqiy ettirish, ta’sir o‘tkazuvchi omillar va vositalar topish, ularning jamiyat ehtiyoji talabi hamda rivojlanish imkoniyatiga mos maqsadga yo‘naltirish hozirgi davr talabi hisoblanadi. Shu o‘rinda har xalqning badiiy san’atini o‘rganish uning madaniy o‘zgachaligini, o‘tmishda bunyod etilgan san’at asarlarini asrab-avaylash, milliy

urf-odatlarni saqlash orqali madaniy turmushimiz yaxshilanib, yoshlarni bu hunarga qiziqishini orttirish ma’naviy madaniyatimizning yuksalishi va rivojlanishini ko‘rsatadi. Talaba tabiyat ko‘rinishlarini ko‘zatar ekan ertaklardagidek chizishga, unung go‘zalligini o‘rganadi uni o‘z turmushiga foydalanadi. Qoraqalpoq naqqoshlik san’ati ham tabiat ko‘rinishlarini ifodalashga asoslangan bo‘lib, naqsh orqali tug‘ilib o‘sgan o‘lkasiga muhabbatini, tabiatiga qiziqishini namayon etgan. Xalqimizning naqqoshlik san’atidagi yutiqlaridan biri naqshlarni nafaqat tabiat ko‘rinishlariga asoslanib balki xalqning milliy urf-odatlari bilan turmush sharoitiga ham asoslanishidir. Tarixiy-ma’naviy merosni avaylab-asrash, o‘rganish va avlodlardan avlodlarga qoldirish orqali inson ma’naviy olami, xalqlar madaniyatini qadrlash va boyitish zarur. Mamlakatimizning boy ma’naviy merosi ma’naviyatimizning negizini, poydevoroni tashkil qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Педагогика: энциклопедия. II жилд. Жамоа // Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2015. – 376 б.
2. Умаров Э. Абдуллаев М. Маънавият асослари. -Тошкент.: 2005. -Б. 35.

TARBIYACHI PEDAGOGIK MAHORATINING TA’LIM-TARBIYA JARAYONIDA VUJUDGA KELISHI

Qudratova Mohichehra

Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika fakulteti pedagogika ta’lim yo’nalishi 2 – bosqich talabasi

ANNOTATSIYA: ushbu maqolada tarbiyachi pedagogik mahoratining ta’lim-tarbiya jarayonida vujudga kelishi, pedagogik mahoratning asosiy komponentlari va pedagogik texnikaning muhim jihatlari izohlab berilgan.

Kalit so’zlar: tarbiyachi, pedagogik mahorat, kasbiy mahorat, kompanent, kasbiy bilim, pedagogik- psixologik xarakteristika

"oluvchi" faoliyati bilan bog'liq bo'lgan yangi tushunchalar va atamalardan foydalanish maqsadga muvofiqligini ishonchli tarzda tasdiqladi.

Poydalanilgan adabiyotlar

1. Ананьев, Б.Г. Психология педагогической оценки [Текст]: в 2 т / Б.Г. Ананьев; под ред. А.А. Бодалева и Б.Ф. Ломова // Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1980
2. Узнадзе, Д.Н. Психология установки [Текст] / Д.Н. Узнадзе. – СПб.: Питер, 2001. – 416 с.
3. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов. – М.: Филоматис, 2004. – 416 с. 65.
4. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Yerejepov.M	**Huqiqiy tárbiyaniń jaslar tárbiyasinda róli.....**	**362**
Jalimbetov.J.G	**Kórkem ádebiyatlar hám olardan tariyx sabaqlarinda paydalaniw usillari……**	**366**
Orazbaeva.G.U	**Tálim processiniń sapali boliwina xizmet etiwshi ayirim máseleler.....**	**370**
Sabirova.M	**Qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalalari.....**	**373**
Пазылова.М.Е	**Мутафаккирларимиз илмий фаолиятида ёшларни илм-маърифат эгаллашга ундаш масалалари.....**	**376**
Gaipov.D.J	**Shaxsga yónáltirilgan innovacion tálim……**	**381**
Kenesbayeva E.J	**O‘quvchilarning intellektual sohasini rivojlantirishda o‘qitish texnologiyalarining ahamiyati……**	**384**
Kurbanbaeva.O	**Sanlı ekonomikanı rawajlandırıw sharayatında bolajaq pedagogtıń pedagogikalıq kompetenligin asırıwdıń áhmiyeti.....**	**389**
Gaipov.D.J	**Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati……..**	**393**
Umirbekova.N	**Orta arnawlı bilimlendiriw mekemelerinde oqıwshılardıń tártip qaǵiydasın saqlaw texnologiyasın rawajlandırıw.....**	**396**
Пазылова.М.Е **Ярматов.А.Н**	**“Ватан таянчи” ҳаракати отряд аъзоларининг салоҳиятини намоён этиш шакллари (юқори синф ўқувчилари мисолида).....**	**399**

Koshayova .S.K **Texnik universitetlarda shet tilini o`rganishning pedagogik-psixologik omillari……. 483**

« Qaraqalpaqstanda pedagogika tariyxi izertlewi: búgini hám perspektivası» atamasındaǵı
Xalıq-aralıq ilimiy-ámeliy konferenciya
MATERIALLARÍ

«Qoraqalpog‘istonda pedagogika tarixi tadqiqoti: buguni va istiqboli» mavzusida
Xalqaro miqyosida ilmiy-amaliy anjuman
MATERIALLARI

Ájiniyaz atındaǵı NMPI baspaxanasında basılǵan. 2024-j
Buyırtpa №. Nusqası-50 dana. Formatı 60x84. Kólemi 19 b.t.230100,
Nókis qalası, P. Seytov. n/j Reestr №